

Effekterna av de statliga stabilitets- åtgärderna

2011-11-11

Fjärde rapporten 2011

Avser tredje kvartalet 2011

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	1
BAKGRUND	2
Fl:s uppdrag	2
Stödåtgärder	2
MARKNADSRÄNTORNAS UTVECKLING	6
UTVECKLINGEN FÖR HUSHÅLL OCH FÖRETAG	7
Utlåningsräntor till hushåll	7
Utlåningsräntor till företag	8
Utlåning till hushåll och företag	9
Hushållens inlåning	10
Bankernas räntenetto	12
FAKTORER SOM PÅVERKAR KUNDERNAS RÄNTOR	13
Finansieringskostnader	13
Konkurrens och bankernas strategi för utlåningen	16
Kundernas förhandlingsstyrka	18
BANKERNAS UTLÅNING I UTLANDET	19

Rapporten är återrapportering enligt uppdrag i Finansinspektionens regleringsbrev för 2011 och framtagen efter samråd med Riksgälden.

Sammanfattning

I januari 2011 förföll Riksbankens sista extraordinära lån till bankerna och i slutet av det andra kvartalet löpte Riksgäldens bankgarantiprogram ut. Det innebär att det inte längre är möjligt att utnyttja några av de stödåtgärder som vidtogs under finanskrisen. Däremot finns det fortfarande utestående garantier inom garantiprogrammet.

Den direkta upplåningskostnaden har minskat under det tredje kvartalet. Bankernas kostnad att för sin finansiering omvandla lång räntebindningstid till kortare samt kostnaden för att omvandla utländsk valuta till svenska kronor har däremot ökat. Sammantaget bedöms bankernas finansieringskostnad ändå ha minskat något. Samtidigt har bankernas utlåningsräntor med kort räntebindningstid ökat under kvartalet. Marginalen mellan tremånaders utlåningsränta till hushåll och tremånaders interbankränta har fortsatt att stiga. Även marginalen för utlåning med längre räntebindningstid har stigit.

Bankernas något lägre finansieringskostnader och deras tillgång till billigt kapital i form av inlåning verkar inte ha slagit igenom i utlåningsräntorna till konsumenterna. Konkurrensen på in- och utlåningsmarknaden är begränsad och hushåll som vill få bättre villkor måste vara aktiva och beredda att byta bank. För att räntan kunderna erhåller på sina inlåningskonton ska höjas måste konsumenterna själva aktivt börja förhandla inlåningsräntan på liknande sätt som utlåningsräntan och även vara beredda att dela upp sina bankåtaganden på olika banker.

Bakgrund

Till följd av den internationella finanskrisen 2008 beslutade staten om olika åtgärder som minskar riskerna för inlåningskunder och andra långgivare till banker och kreditinstitut (nedan banker):

- *Införandet av en stabilitetsfond.* Genom en ny lag har regeringen fått möjlighet att med kort varsel lämna stöd i olika former till kreditinstitut. Stöd får lämnas till banker med säte i Sverige och för att motverka en risk för allvarlig störning i det finansiella systemet i landet.
- *Garantiprogram för bankers upplåning.* De banker som så önskar kunde, mot en garantiavgift, avtala med staten om en garanti för nyupplåning. Garantin innebär att staten trädde in om inte banken kunde betala. Programmet upphörde den 30 juni 2011.
- *Utvidgad insättningsgaranti.* I princip all inlåning upp till 100 000 euro per insättare och institut omfattas av insättningsgarantin.
- *Likviditetsstödjande åtgärder.* Riksbanken och Riksgälden stöttade på olika sätt bankernas tillgång till finansiering framför allt genom att erbjuda likviditetsstödjande åtgärder.
- *Kapitaltillskottsprogram.* Bankerna kunde ansöka om kapitaltillskott hos staten. Programmet omfattade maximalt 50 miljarder kronor. Programmet upphörde den 30 juni 2011.

FI:s uppdrag

Regeringen har uttryckt att avsikten med stödet till det finansiella systemet är att det ska komma även hushåll och företag till del. FI:s uppdrag innebär:

- Granska att de åtgärder som beslutats i samband med lagen om statligt stöd till kreditinstitut också kommer hushållen och företagen till del
- Granska att kreditinstituten inte utnyttjar garantierna på ett otillbörligt sätt
- Granska utvecklingen av företagens utlåning i andra länder

Stödåtgärder

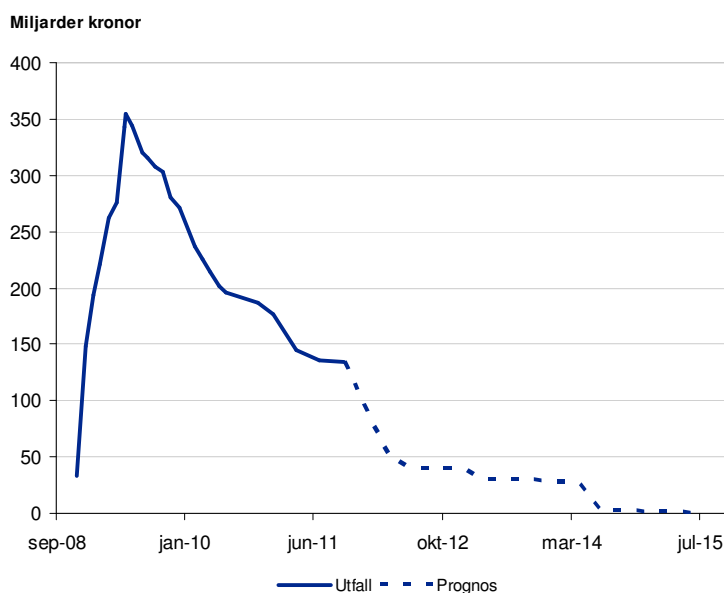
I januari 2011 förföll Riksbankens sista extraordinära lån till bankerna. Riksbankens utestående lån till bankerna var som störst i februari 2009 och uppgick då till 427 miljarder kronor. Sedan sommaren 2010 och fram till januari 2011 har bankernas lån från Riksbanken minskat från cirka 300 miljarder kronor till noll. Den största delen av förfallen skedde i oktober 2010 då det sista tolv månaderslånet om 95 miljarder kronor till fast ränta förföll.

I och med att Riksbankens lån har förfallit har likviditetsöverskottet på marknaden försvunnit och det är återigen upp till bankerna att via interbankmarknaden utjämna de över- och underskott som uppstår till följd av de dagliga betalningsströmmarna.

Garantiprogrammet för bankernas upplåning startade den 31 oktober 2008. Programmet löpte ut den 30 juni 2011 efter att ha förlängts i ett flertal omgångar, senast i november förra året. Den totala volymen utställda garantier inom programmet uppgick till 135 miljarder kronor den 30 september 2011.

Då inga nya garantier kommer att ställas ut och givet att de utställda garanterade lånen löper till förfall kommer all upplåning inom garantiprogrammet att ha förfallit år 2015. Diagram 1 visar hur statens åtagande inom garantiprogrammet har utvecklats till och med slutet av det tredje kvartalet 2011. Hittills har staten inte behövt infria några garantier. Enligt Riksgäldens prognos från augusti 2011 kommer statens nettointäkt av programmet att bli 5,8 miljarder kronor, förutsatt att alla garanterade lån som redan utfärdats hålls till förfall. I takt med att institutens statsgaranterade upplåning förfaller måste denna ersättas med annan typ av finansiering. Om upplåningen sker i tider med stor marknadsoro kan det innebära ökade kostnader för instituten.

Diagram 1. Statens åtagande inom garantiprogrammet

Källa: Riksgälden

Viktiga datum*2008*

- 13 juli De amerikanska bostadsinstituten Fannie Mae och Freddie Mac övertas av den amerikanska staten.
- 15 september Lehman Brothers ställer in sina betalningar och ansöker om konkurskydd enligt chapter 11.
- 18 september Riksgälden beslutar att stödja de svenska storbankernas likviditet genom att emittera extra statsskuldväxlar. Därefter följer ett antal åtgärder från Riksbanken för att underlätta bankernas likviditetssituation.
- 19 september Det amerikanska räddningspaketet presenteras och godtas sedermera i något justerad version av kongressen och representanthuset 3 oktober.
- 6 oktober Staten ändrar insättningsgarantin till att täcka fler konton och ett större belopp.
- 15 oktober Riksbanken sänker styrräntan med 0,5 procentenheter till 4,25 procent i en gemensam aktion med flertalet stora centralbanker.
- 13 oktober EU tillkännager att ett europeiskt räddningspaket kommer att införas.
- 13 oktober Regeringen meddelar att ett svenskt stabilitetspaket kommer att presenteras.
- 20 oktober Regeringen presenterar utformningen av stabilitetspaketet.
- 29 oktober Riksbanken sänker reporäntan med 0,5 procentenheter till 3,75 procent.
- 29 oktober Riksdagen beslutar om regeringens stabilitetspaket.
- 10 december Riksbanken sänker reporäntan med 1,75 procentenheter till 2 procent.

2009

- 3 februari Regeringen presenterar ett svenskt kapitaltillskottsprogram.
- 18 februari Riksbanken sänker reporäntan med 1 procentenhet till 1 procent.
- 2 april Regeringen förlänger garantiprogrammet för bankernas upplåning till 31 oktober 2009.
- 22 april Riksbanken sänker reporäntan med 0,5 procentenheter till 0,5 procent.
- 27 maj Riksgälden lånar för Riksbankens räkning upp motsvarande 100 miljarder kronor i utländsk valuta för att återställa valutareserven.
- 8 juli Riksbanken sänker reporäntan med 0,25 procentenheter till 0,25 procent. Riksbanken erbjuder lån om 100 miljarder kronor med fast ränta med en löptid på 12 månader.
- 9 juli Regeringen förlänger kapitaltillskottsprogrammet till 17 februari 2010.
- 2 september Riksbanken lämnar reporäntan oförändrad. Samtidigt erbjuder man återigen ett lån om 100 miljarder med fast ränta och en löptid på knappt ett år.
- 8 oktober Regeringen beslutar att förlänga det statliga garantiprogrammet för bankernas upplåning. Programmet kommer nu att sträcka sig till 30 april 2010.
- 22 oktober Riksbanken lämnar reporäntan oförändrad. Samtidigt erbjuder man återigen ett lån om 100 miljarder med fast ränta och en löptid på knappt ett år.

2010

- 21 januari Regeringen förlänger kapitaltillskottsprogrammet till 17 augusti 2010.
- 1 februari Riksbankens swapavtal med Federal Reserve löper ut.
- 31 mars Regeringen förlänger garantiprogrammet till 30 juni 2010.
- 4 april Riksbanken upphör med lån på tolv månaders löptid.
- 20 april Riksbanken upphör med lån till tre och sex månaders löptid, men erbjuder istället lån till 28 dagars löptid.
- 30 juni Riksbankens första ettåriga lån till fast ränta om 100 miljarder kronor förfaller.

- 1 juli Regeringen förlänger garantiprogrammet för bankernas upplåning till 31 december 2010. Regeringen förlänger även kapitaltillskottsprogrammet till 17 februari 2011.
- 7 juli Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 0,5 procent.
- 16 juli Riksbanken höjer priset på lån med 28 dagars löptid. Påslaget utöver den genomsnittliga reporäntan höjs till 0,5 procentenheter.
- 25 augusti Riksbankens andra ettåriga lån till fast ränta om 100 miljarder kronor förfaller.
- 23 juli De fyra berörda svenska bankerna klarar Europeiska bankmyndighetens (EBA:s) stresstest med god marginal. De svenska bankerna tillhör de bäst kapitaliserade i Europa.
- 8 september Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 0,75 procent.
- 6 oktober Riksbankens tredje ettåriga lån till fast ränta om 95 miljarder kronor förfaller.
- 27 oktober Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 1 procent.
- 18 november Regeringen förlänger garantiprogrammet för bankernas upplåning till 30 juni 2011. Ramen för garantiprogrammets åtagande halveras från 1500 till 750 miljarder kronor. Regeringen förlänger även kapitaltillskottsprogrammet till 30 juni 2011.
- 22 december Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 1,25 procent.
- 31 december Ändring i lagen om insättningsgaranti. Det högsta belopp som kan betalas ut höjs till 100 000 euro per insättare och institut.
- 2011*
- 12 januari Riksbankens sista lån om 500 miljoner kronor förfaller.
- 16 februari Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 1,50 procent.
- 27 april Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 1,75 procent.
- 30 juni Garanti- och kapitaltillskottsprogrammen löper ut. Utbetalningstiden för insättningsgarantin kortas till 20 arbetsdagar och kriterierna för att utläsa garantin vidgas.
- 6 juli Riksbanken höjer reporäntan med 0,25 procentenheter till 2,00 procent.
- 15 juli De fyra svenska storbankerna klarar Europeiska bankmyndighetens (EBA:s) stresstest med god marginal.

Marknadsräntornas utveckling

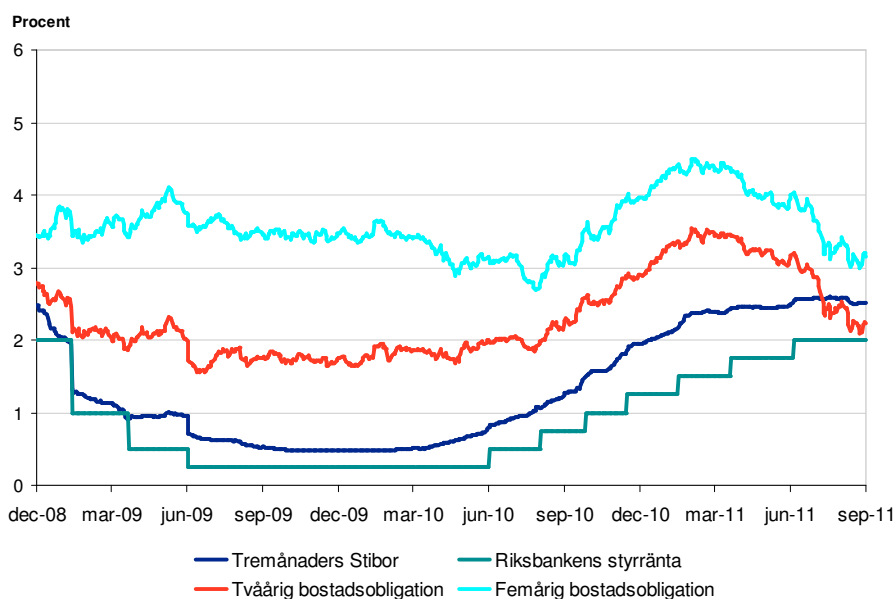
Avläsningsdag för marknadsräntorna och bankernas bolåneräntor respektive inlåningsräntor är i denna rapport genomgående den 30 september 2011.

Den intensifierade europeiska skuldkrisen bidrog till att räntorna på de svenska statsobligationerna sjönk kraftigt under det tredje kvartalet. Både den tvååriga och den femåriga statsobligationsräntan sjönk under perioden med drygt en procentenhet och låg i slutet av kvartalet på rekordlåga nivåer. Även räntorna på bostadsobligationer sjönk under perioden, dock något mindre än motsvarande statsobligationsräntor.

Den korta interbankräntan (tre månaders Stibor) steg marginellt under det tredje kvartalet och var vid utgången av perioden 2,51 procent (diagram 2). Riksbanken höjde i början av juli reporäntan med 0,25 procentenheter till 2,00 procent. De korta interbankräntorna steg mindre än Riksbankens reporänta under perioden.

Situationen på den svenska interbankmarknaden har stabiliserats under det tredje kvartalet. Den oro och stress som präglade interbankmarknaden under det första kvartalet, sedan Riksbanken dragit tillbaka de sista utestående extraordinära krediterna, stabiliserades under årets andra och tredje kvartal. Däremot har de utländska finansieringsmarknaderna präglats av den intensifierade ekonomiska och politiska osäkerheten i Europa. Många europeiska banker är numera beroende av finansiering från den Europeiska centralbanken (ECB). Situationen i Europa har dock inte påverkat den svenska interbankmarknaden nämnvärt.

Diagram 2. Utvecklingen på räntemarknaden

Källa: Reuters Ecowin

Utvecklingen för hushåll och företag

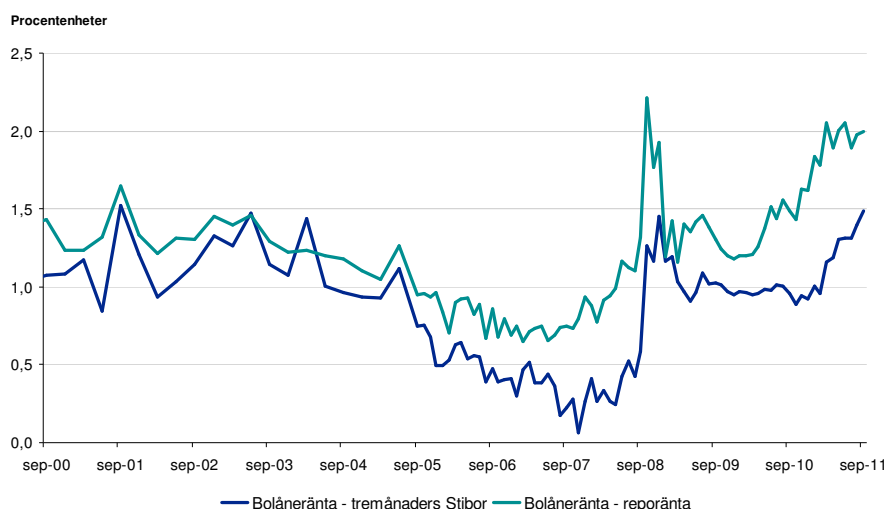
Det här avsnittet beskriver inledningsvis hur utlåningsräntorna till hushåll och företag samt bankernas marginaler på in- och utlåningen har utvecklats under det senaste kvartalet. Vidare visas utlåningstillväxten och utvecklingen av bankernas inlåning under kvartalet. Avsnittet beskriver avslutningsvis vad som påverkar bankernas räntenetto och hur det har utvecklats det senaste kvartalet.

Utlåningsräntor till hushåll

Bostadsinstitutens tremånaders räntor fortsatte att stiga under det tredje kvartalet. De bundna bolåneräntorna sjönk under perioden, med undantag för de räntor med kortast bindningstider vilka steg något.

Marginalen mellan tremånaders genomsnittlig bolåneränta och tremånaders interbankränta steg under årets tredje kvartal. Den nuvarande nivån ligger betydligt över det historiska genomsnittet.¹ I slutet av det tredje kvartalet var marginalen 1,49 procentenheter, vilket är 0,17 procentenheter högre än vid slutet av det andra kvartalet.

Diagram 3. Skillnaden mellan bostadsinstitutens tremånaders utlåningsräntor till hushåll i nya avtal och tremånaders Stibor respektive Riksbankens styrränta

Källa: SCB och Reuters Ecowin

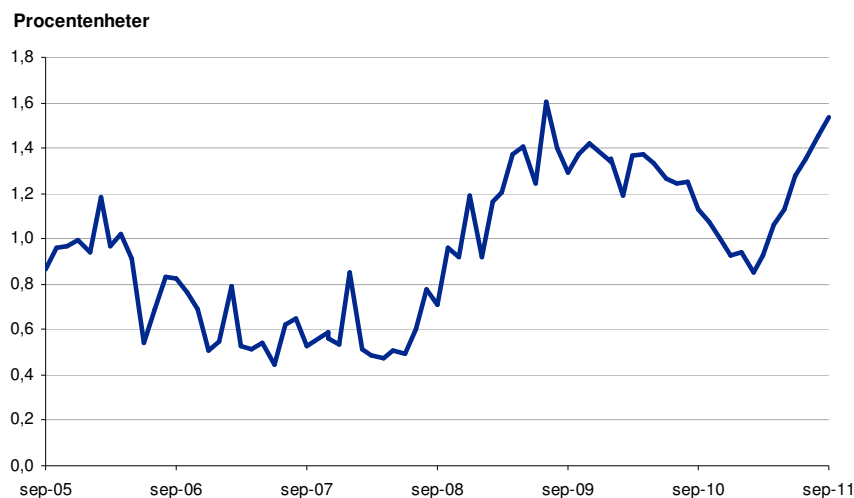
Marginalen mellan bostadsinstitutens genomsnittliga utlåningsränta med bindningstid mellan 1 och 5 år och en tvåårig bostadsobligation har stigit på ett liknande sätt under året (diagram 4)². Marginalen var vid slutet av det tredje kvartalet drygt en halv procentenhet högre än genomsnittet sedan 2005.³

¹ Den genomsnittliga marginalen mellan tremånaders genomsnittlig bolåneränta och motsvarande interbankränta, beräknat från 1999, låg vid utgången av det tredje kvartalet på 0,84 procentenheter.

² Jämförelsen är vald eftersom merparten av utlåningen i tidsfickan 1 till 5 år har en räntebindingstid i den kortare delen av intervallet och en jämförelse med en tvåårig obligation kan därmed ge en god approximation av utlåningsmarginalen med bunden ränta.

³ Genomsnittet för denna marginal beräknat från det tredje kvartalet 2005 var vid utgången av det tredje kvartalet 2011 0,96 procentenheter.

Diagram 4. Skillnaden mellan bostadsinstitutens utlåningsräntor till hushåll på nya avtal med bindningstid 1-5 år och en tvåårig bostadsobligation⁴

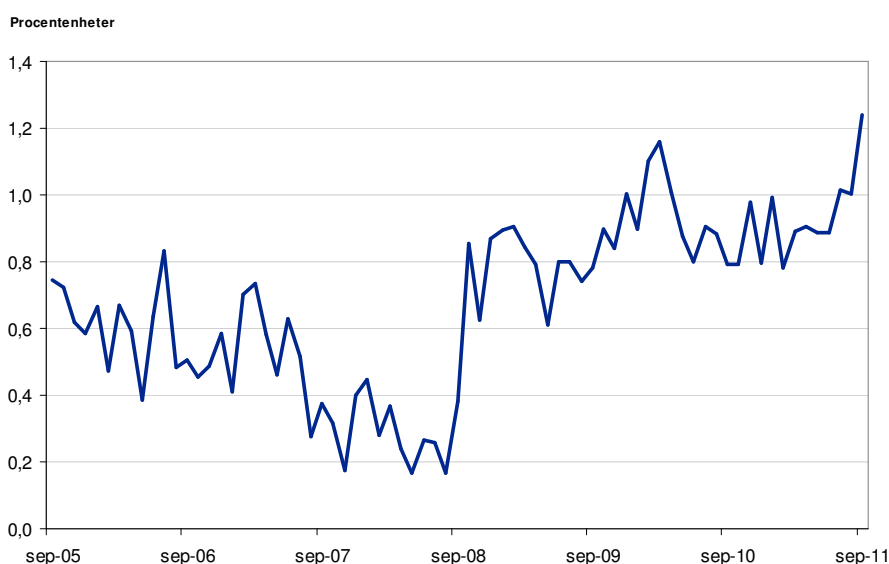

Källa: SCB och Reuters Ecowin

Utlåningsräntor till företag

Den genomsnittliga utlåningsräntan till företag steg med nästan 0,4 procentenheter under årets tredje kvartal. Samtidigt var interbankräntorna i stort sett oförändrade. Därmed ökade utlåningsmarginalerna till företag under perioden. Marginalen låg i slutet av det tredje kvartalet på den högsta nivån sedan 2005 då statistik med jämförbara uppgifter startade (diagram 5).

Diagram 5. Skillnaden mellan bankernas tre månaders utlåningsräntor till företag⁵ och tre månaders Stibor

Källa: SCB och Reuters Ecowin

⁴ Från september 2005 till april 2008 visas marginalen mellan utlåningsräntan och en mortgage benchmarkränta på 2 år. Därefter består marginalen av skillnaden mellan utlåningsräntan och en interpolerad bostadsobligationsränta med löptid 2 år.

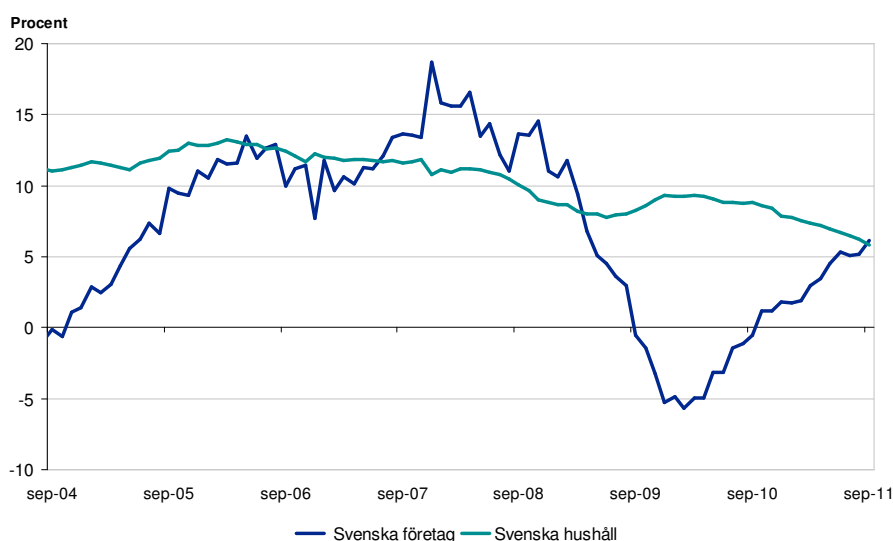
⁵ Avser nya avtal.

Utlåning till hushåll och företag

Utlåningstillväxten för hushållslån fortsatte att dämpas något under det tredje kvartalet 2011. Den årliga tillväxttakten i utestående lånevolymer till svenska hushåll var 5,8 procent i september (diagram 6). Det är den lägsta tillväxttakten som noterats sedan 2002, då statistik med jämförbara uppgifter startade. Den årliga tillväxttakten för bostadslån minskade till 6,1 procent i september 2011, vilket även det är den lägsta tillväxttakten sedan 2002. Utlåningen till svenska hushåll ökade med 31 miljarder till totalt 2 619 miljarder under årets tredje kvartal.

Utlåningen till svenska företag fortsatte att öka under det tredje kvartalet och nådde i slutet av perioden 1 813 miljarder. Tillväxttakten för utlåning till svenska företag har fortsatt att stiga och nådde i september 6,2 procent på årsbasis. Under det tredje kvartalet 2011 emitterade icke-finansiella företag certifikat och obligationer för cirka 72 miljarder svenska kronor på svensk marknadsplats.⁶ Detta är något mindre än motsvarande emissioner under årets två tidigare kvartal.

Diagram 6. Årlig tillväxt i svenska MFI:s⁷ utlåning till svenska företag och hushåll

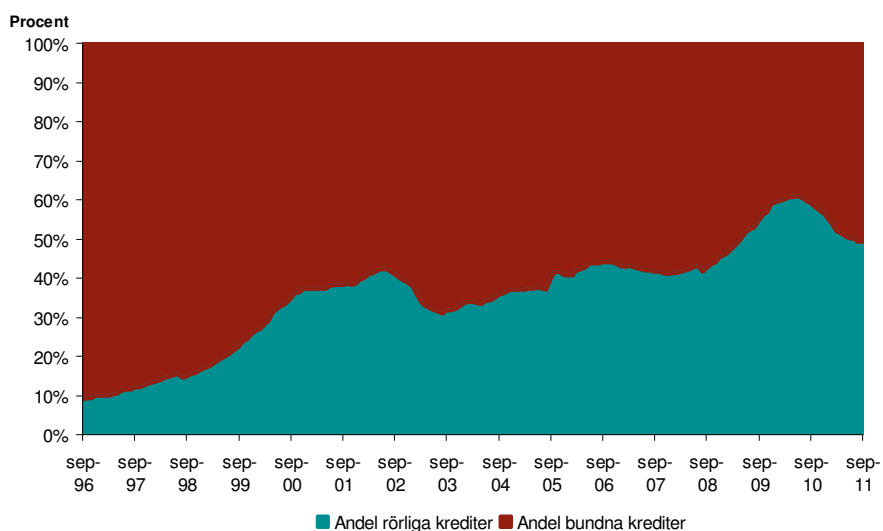

Källa: SCB

Andelen bolån med rörlig ränta (vilket numera innebär tre månaders räntebindningstid) fortsatte att minska under det tredje kvartalet. Vid utgången av perioden var andelen rörliga krediter i den utestående stocken nästan 50 procent, vilket kan jämföras med knappt 60 procent i september 2010 (diagram 7).

⁶ Källa: SCB finansmarknadsstatistik 2011-10-27.

⁷ Svenska monetära finansiella institut enligt SCB:s definition: banker, bostadsinstitut, finansbolag och övriga MFI (t.ex. investeringsfonder, värdepappersbolag och fondkommissionärer) med verksamhet i Sverige.

Diagram 7. Andel bolån med bunden respektive rörlig ränta⁸

Källa: SCB

Hushållens inlåning

Vid slutet av det tredje kvartalet 2011 var hushållens bankinlåning 1 090 miljarder kronor. Inlåningen fortsatte att öka under det tredje kvartalet. Hushållens bankinlåning har ökat med nästan 10 procent i nominella termer sedan september 2010. Den genomsnittliga räntan på nya avtal för samtliga inlåningskonton fortsatte att stiga, om än i lägre takt än årets tidigare kvartal. Den genomsnittliga inlåningsräntan på nya avtal ligger nu på 1,37 procent. Den genomsnittliga räntan på nya avtal för inlåning med vissa villkor steg med 0,16 procentenheter under det tredje kvartalet och var i september 2,21 procent.^{9,10}

Inlåningsmarginalen är skillnaden mellan den kortfristiga ränta som bankerna kan placera till och den genomsnittliga ränta som de betalar för inlåning. Om banken kan attrahera kapital till en lägre ränta än de kan placera till är inlåningsmarginalen positiv. Diagram 8 visar skillnaden mellan interbankräntan respektive Riksbankens styrränta och bankernas genomsnittliga inlåningsränta till hushållen.

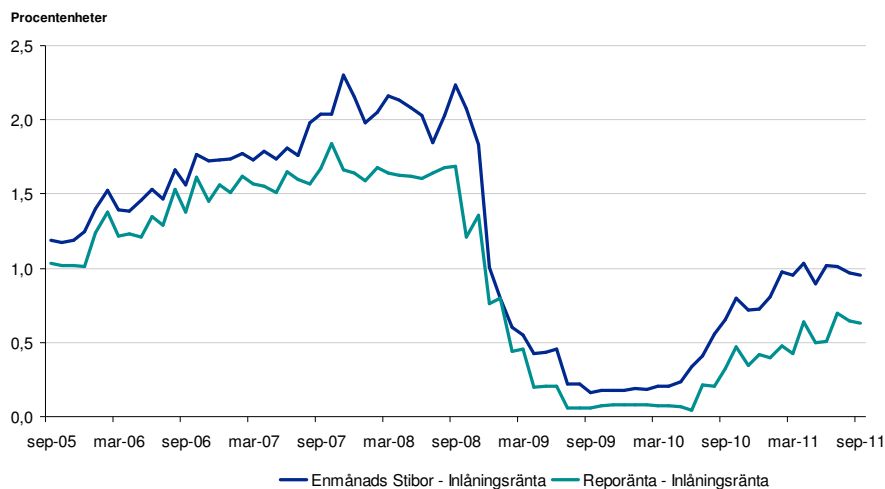
Marginalen mellan enmånads Stibor och bankernas genomsnittliga inlåningsränta minskade något under det tredje kvartalet. Inlåningsmarginalen har ökat sedan mitten av 2010 till följd av det generellt högre ränteläget.

⁸ Avser bostadsinstitutens utestående krediter till hushåll.

⁹ I begreppet samtliga inlåningskonton ingår transaktionskonton och inlåning förknippad med vissa villkor. Dessa villkor kan bland annat vara begränsning av antal uttag eller viss bindningstid. Med nya avtal menas dels nyinlåning och dels den inlåning där det skett ändring i villkoren under perioden.

¹⁰ Källa: SCB finansmarknadsstatistik 2011-10-27

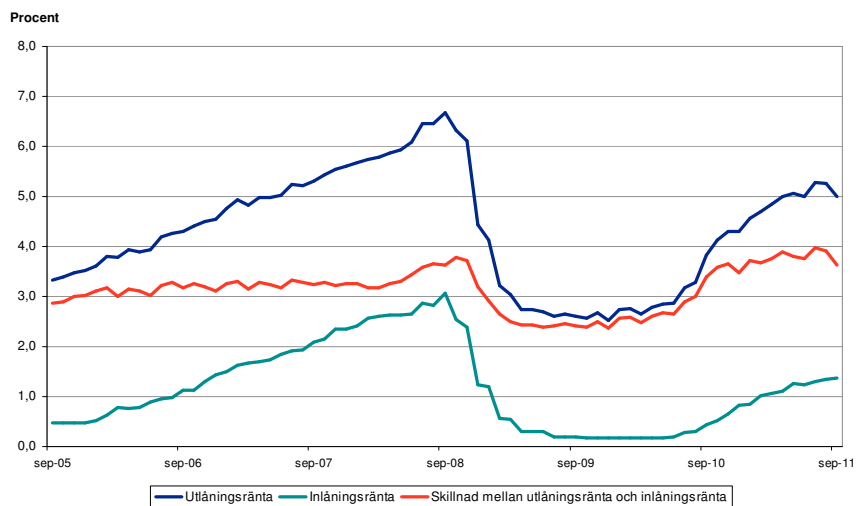
Diagram 8. Skillnaden mellan enmånads Stibor respektive Riksbankens styrränta och bankernas inlåningsränta till hushållen¹¹

Källa: SCB och Reuters Ecowin

Bankkunder berörs ofta av både in- och utlåningsräntor eftersom de efterfrågar både lån och sparprodukter. I diagram 9 ställs de två typerna av räntor mot varandra för att visa hur marginalen mellan dem har förändrats över tiden. Skillnaden mellan den utlåningsränta som kunderna betalar för sina lån och den inlåningsränta de erhåller genom att placera sitt kapital i en bank har ökat med 0,23 procentenheter det senaste året. Skillnaden mellan in- och utlåningsräntan var vid utgången av det tredje kvartalet större än den var före finanskrisen 2008.

Diagram 9. Skillnaden mellan MFI:s utlåningsränta på samtliga nya lån och bankernas inlåningsränta på samtliga nya avtal

Källa: SCB

¹¹ Inlåningsräntan avser nya avtal för samtliga konton (volymviktat).

Bankernas räntenetto

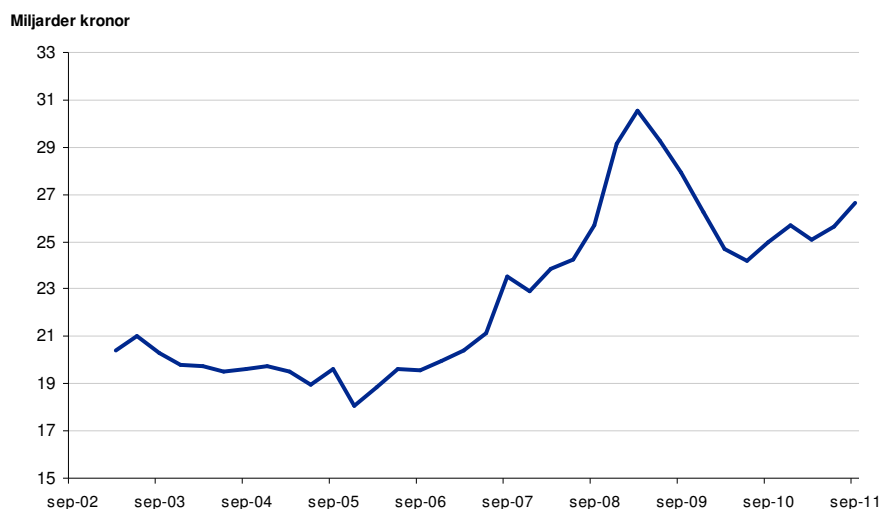
Räntenettet utgörs av skillnaden mellan ränteintäkter och räntekostnader. Med andra ord skillnaden mellan vad banken tjänar på sina räntebärande tillgångar (till exempel utlåning) och vad banken betalar för sina räntebärande skulder (in- och upplåning). Räntenettet påverkas av in- och utlåningsvolymen samt in- och utlåningsmarginalerna, som i sin tur påverkas av räntenivån.

En positiv inlåningsmarginal innebär att bankerna betalar mindre ränta till sina kunder än vad de tjänar på att placera i marknaden. På liknande sätt är utlåningsmarginalen positiv om banken kan låna ut pengar till en högre ränta än den ränta som den lånar upp till. Ju större marginalerna är, desto större är räntenettet.

Hur mycket en förändring av räntan påverkar räntenettet beror på volymskillnaden mellan bankens räntebärande tillgångar och skulder, men också på skillnaden i skuldernas och tillgångarnas räntebindningstid (det är där ränterisken uppstår). Dessa två faktorer verkar åt olika håll. Om bankens räntebärande tillgångar överstiger bankens räntebärande skulder, vilket oftast är fallet, kommer en ränteökning att påverka räntenettet positivt. Utöver detta kan en ränteökning bidra till att bankerna kan öka sina inlåningsmarginaler, eftersom räntan på inlåningskonton inte är så känslig för ränteförändringar. Men eftersom tillgångarna ofta har en längre räntebindningstid än skulderna tar det längre tid innan banken kan börja tillgodogöra sig de större ränteintäkterna. Banken måste börja betala den högre räntan för sina skulder tidigare än den får in den högre räntan på sina tillgångar. Det vill säga det tar längre tid innan den positiva effekten av en ränteökning visar sig i räntenettet.

De fyra storbankernas sammanlagda räntenetto ökade under det tredje kvartalet. Det sammanlagda räntenettet var nästan fyra procent högre vid slutet av det tredje kvartalet jämfört med slutet av det andra kvartalet. Sedan det tredje kvartalet 2010 har storbankernas aggregerade räntenetto per kvartal ökat med nära 10 procent och sedan det tredje kvartalet 2003 med drygt 31 procent. Ökningen beror både på högre marginaler och större volymer räntebärande skulder och tillgångar.

Diagram 10. De fyra svenska storbankernas sammanlagda räntenetto, per kvartal

Källa: Finansinspektionen, inrapporterad data

Faktorer som påverkar kundernas räntor

I detta avsnitt redogörs för de viktigaste faktorerna som påverkar utlåningsräntorna. Bankernas¹² utlåningsräntor beror till stor del på deras finansieringskostnader. Finansieringskostnaderna utgörs framför allt av de direkta upplåningskostnaderna, det vill säga marknadsräntor och inlåningsräntor, men beror också på till exempel likviditetskostnad och kapitalbehov. Dessutom påverkas utlåningsräntorna av konkurrensen på bankmarknaden, bankernas strategi för utlåningen och kundernas förhandlingsstyrka

- Finansieringskostnader¹³
 - direkta upplåningskostnader
 - bankernas finansieringsstrategi – likviditetskostnaden och kostnaden för upplåning i utländsk valuta
 - kapitalbehov, kostnaden för kapitalet och avkastningskravet
- Konkurrens
 - bankernas strategi för utlåningen
 - kundernas förhandlingsstyrka

Finansieringskostnader

Direkta upplåningskostnader

Svenska MFI:s upplåning i emitterade värdepapper (certifikat, obligationer, förlagslån och övriga emitterade värdepapper) ökade med strax över 250 miljarder kronor under det tredje kvartalet jämfört med kvartalet innan, vilket motsvarar en ökning med nästan 7 procent. Certifikat i svenska kronor fördubblades jämfört med det andra kvartalet. Drygt 90 procent av utgivna certifikat är dock i utländsk valuta.¹⁴

Utvecklingen av de direkta upplåningskostnaderna, i form av marknadsräntor och inlåningsräntor, har presenterats i tidigare avsnitt. Räntorna för bostadsobligationer har sjunkit under det tredje kvartalet. Den korta interbankräntan har stigit under perioden, men endast marginellt. Med endast de direkta upplåningskostnaderna i åtanke borde bankernas finansieringskostnad ha sjunkit.

För att göra banksystemet mer motståndskraftigt mot framtida kriser tvingas banker framöver förlänga sin finansiering och förstärka sina likviditetsbuffertar. Detta är en del av det nya regelverket Basel 3 som införs successivt från 2013 och förväntas vara helt implementerat 2019.¹⁵ Även om reglerna ännu inte har trätt i kraft har bankerna påbörjat anpassningen, vilket innebär ökade kostnader.

¹² När vi skriver bankerna inbegriper det även bostadsinstitut.

¹³ Finansieringskostnaden består även av andra faktorer, bland annat av bankens kreditbetyg från kreditvärderingsinstitut.

¹⁴ Källa: SCB finansmarknadsstatistik 2011-10-27

¹⁵ För mer information kring Basel 3 se till exempel <http://www.riksbank.se/templates/Page.aspx?id=46019>

Bankernas finansieringsstrategi – likviditetskostnaden och kostnaden för upplåning i utländsk valuta

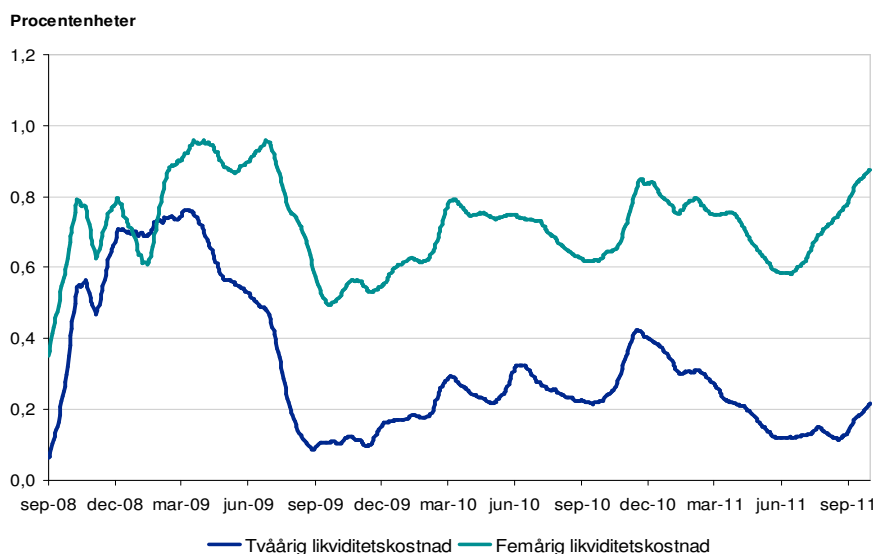
Trots att bolån i Sverige har lång löptid så betalar ungefär hälften av låntagarna sina räntor på tre månadersbasis. Samtidigt finansierar oftast bankerna bostadsutlåningen till hushåll med bostadsobligationer som har en löptid på minst två år. Skälet till att de inte finansierar bostadslånen med upplåning med kortare löptid är att det skulle leda till likviditetsrisker eftersom skulderna skulle förfalla och behöva refinansieras betydligt oftare än bostadslånen.

Skillnaden mellan bostadsobligationens och bolånets löptid resulterar i en ränterisk. För att hantera löptidsskillnaden och ränterisken omvandlar bankerna bostadsobligationsräntan till en lägre ränta med kortare löptid. Det gör bankerna ofta med hjälp av ränteswappar. Med sådana swappar kan bankerna erhålla en lång swapränta (t.ex. tvåårig) och betala den korta interbankräntan.

Den långa swapräntan är dock oftast lägre än motsvarande bostadsobligationsränta. Därför kommer den långa swapräntan inte helt att kompensera för räntekostnaden i bostadsobligationen. Den här mellanskillnaden kallar vi för likviditetskostnaden, det vill säga den kostnad som bankerna tar för att förkorta räntebindingstiden i sin skuld utan att ta ytterligare likviditetsrisk.

Både den tvååriga och den femåriga likviditetskostnaden ökade under det tredje kvartalet (diagram 11). En bidragande faktor till ökningen kan ha varit oron på marknaderna till följd av skuldcrisen i Europa. Den femåriga likviditetskostnaden ökade mer än den tvååriga och nådde i slutet av perioden upp till nivåer som senast noterades i mitten av 2009. Den tvååriga likviditetskostnaden låg i slutet av perioden på samma nivå som i början av det andra kvartalet och ligger alltså fortfarande högre än före finanskrisen men långt under den mest turbulenta tidens nivåer.

Diagram 11. Likviditetskostnad för att omvandla en tvåårig respektive femårig säkerställd obligation¹⁶ (glidande medelvärde)

Källa: Reuters Ecowin

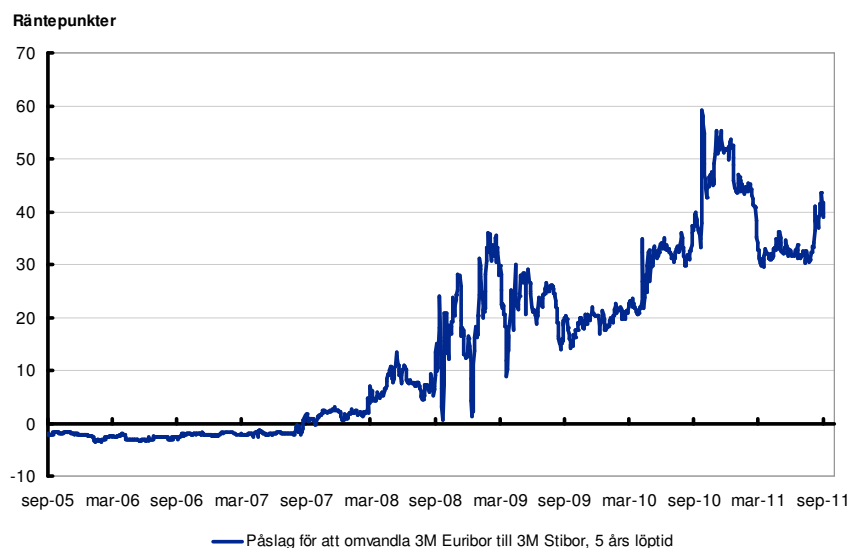
¹⁶ Linjär interpolering sker mellan utestående säkerställda obligationer för att skapa en obligation som är lika lång som jämförbar swap.

Bankerna finansierar sig även i utländsk valuta via de internationella finansmarknaderna. Det handlar i första hand om upplåning i amerikanska dollar och i euro. En stor del av marknadsfinansieringen i utländsk valuta finansierar utlåningen i Sverige. Enligt Riksbankens senaste stabilitetsrapport finansieras cirka 600 miljarder kronor av den svenska utlåningen på detta sätt.¹⁷ När banker lånar upp utländsk valuta för att finansiera utlåning i svenska kronor exponeras de för valutarisk.

För att undvika oönskade effekter av valutakursrörelser byter bankerna den utländska marknadsfinansieringen mot svenska kronor. Bankerna kan då ingå ett derivatavtal i form av en cross currency basis swap för att få en lämplig valutamatchning på balansräkningen. Ett sådant derivatavtal innebär att en bank som lånar upp i utländsk valuta erhåller inhemsk valuta av derivatmotparten och samtidigt ger ifrån sig utländsk valuta. På så sätt kan banken hantera valutarisken mellan tillgångar och skulder.

Kostnaden för bankerna att hantera valutarisk var före finanskrisen 2008 marginell, men efter finanskrisen har kostnaden ökat markant. Det gäller framför allt för längre löptider. Användningen av valutaderivat medför i nuläget en kostnad för bankerna och från att ha sjunkit under början av 2011 har den återigen stigit markant under det tredje kvartalet (diagram 12). Även denna ökning kan till viss del härledas till stressen på de europeiska marknaderna.

Diagram 12. Påslag för att omvandla tremånaders Euribor¹⁸ till tremånaders Stibor med fem års löptid, räntepunkter

Källa: Reuters

Kapitalbehov och avkastningskrav

För att göra det finansiella systemet mer stabilt och motståndskraftigt mot framtida kriser kommer banker framöver att tvingas hålla mer kapital. Det kommer även att ställas hårdare krav på kapitalets kvalitet. Även om reglerna ännu inte har trätt i kraft börjar bankerna att förbereda sig på förändringarna.

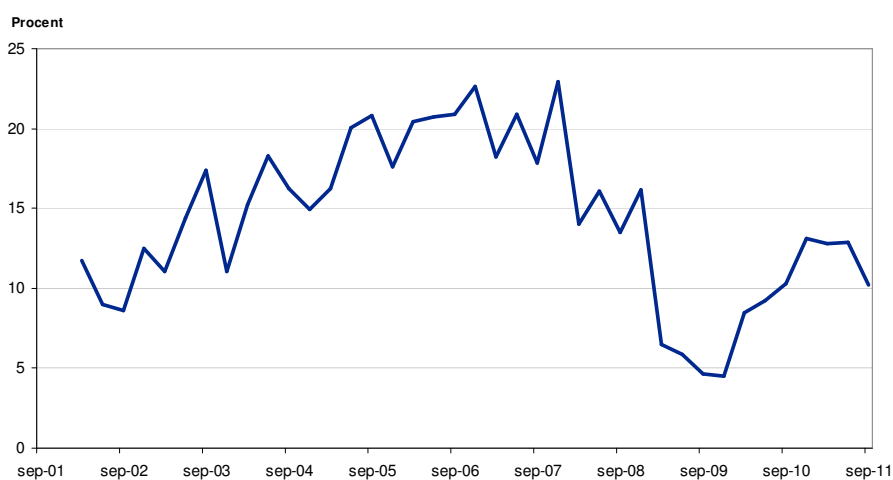
¹⁷ Källa: Riksbankens stabilitetsrapport 2011:1

¹⁸ Interbankränta i euro motsvarande Stibor i svenska kronor.

En bank måste enligt kapitaltäckningsregler, såsom Baselreglerna, behålla en del kapital på sin egen balansräkning. Kapitalet ska fungera som en buffert för eventuella framtida förluster. Att hålla kapital på balansräkningen innebär en kostnad för banken. Dessa kostnader måste bäras av någon - aktieägarna eller kunderna, det vill säga hushållen och företagen.

De svenska storbankernas avkastning på eget kapital sjönk i spåren av finanskrisen. Sedan det första kvartalet 2010 har storbankernas avkastning på eget kapital ökat men ligger fortfarande på en lägre nivå än innan krisen (diagram 13). Å andra sidan leder högre kapitalbuffertar och bättre och stabilare finansiering till en mindre riskfylld bank, vilket borde innebära att aktieägarna kräver lägre avkastning på sitt investerade kapital.

Diagram 13. Storbankernas avkastning på eget kapital, per kvartal

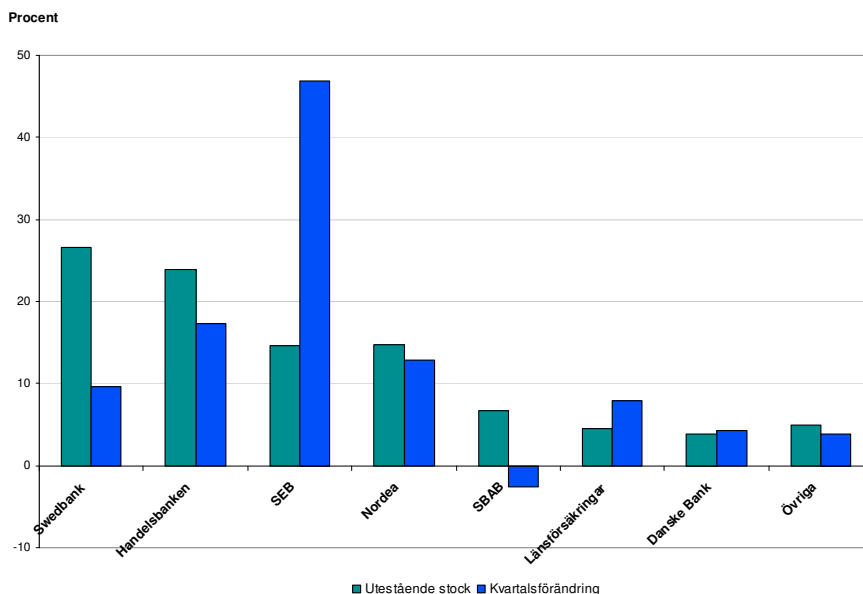
Källa: Finansinspektionen, inrapporterad data

Konkurrens och bankernas strategi för utlåningen

Den svenska bolånemarknaden domineras av ett fåtal aktörer (se diagram 14). De fyra största instituten svarar för cirka 80 procent av den totala utlåningen för bostadsändamål. Även nyutlåningen, beräknat som kvartalsförändring av stocken, domineras av dessa institut. Däremot är fördelningen mellan instituten något annorlunda för nyutlåningen jämfört med den utestående stocken. SEB svarar för nästan hälften av nyutlåningen, vilket innebär att de har en klart högre andel av nyutlåningen jämfört med sin totala marknadsandel. De tre övriga storbankerna har en lägre andel av nyutlåning i förhållande till sin totala marknadsandel. Länsförsäkringar, Danske Bank och övriga institut har en större andel av nyutlåningen än deras respektive marknadsandel för den utestående stocken. SBAB:s kvartalsförändring är negativ.

Fördelningen för nyutlåningen tyder på att bankerna för närvarande har olika strategier för sin utlåning till hushåll. Bankernas strategier kan bland annat handla om att satsa på en viss typ av produkt eller kundsegment.

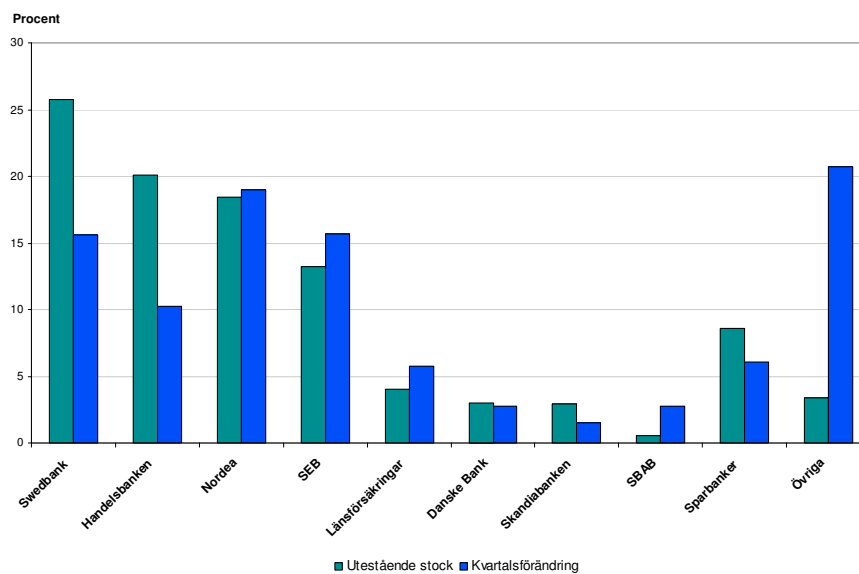
Diagram 14. Marknadsandelar för svenska bostadsinstituts utlåning för bostadsändamål vid utgången av det tredje kvartalet¹⁹

Källa: SCB

Även på inlåningssidan domineras marknaden av de fyra storbankerna. Swedbank och Handelsbanken svarar tillsammans för nästan hälften av inlåningsstocken men båda tappar för närvarande marknadsandelar. Nordea och SEB har båda en större andel nyinlåning än sin totala marknadsandel. Övriga institut, vilka består av mindre banker och kreditmarknadsbolag, svarar för cirka en femtedel av den nya inlåningen.

Diagram 15. Marknadsandelar för svenska kreditinstituts inlåning från svenska hushåll vid utgången av det tredje kvartalet

Källa: SCB

¹⁹ Marknadsandelar av den totala utestående stocken och för kvartalsförändringen i stocken, vilket ger en uppskattning av marknadsandelen för nya lån.

Kundernas förhandlingsstyrka

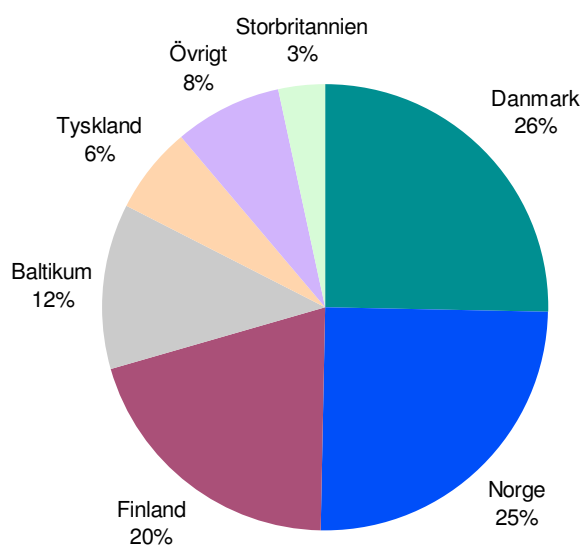
De utlåningsräntor som bankerna annonserar skiljer sig ofta från den faktiska ränta som kunden slutligen möter. Istället spelar kundernas förhandlingsstyrka stor roll då utlåningsräntan ska bestämmas. Kunderna har själva ett ansvar att jämföra alternativ från olika banker och att vara pålästa. Aktiva kunder bör ha stor möjlighet att påverka sin ränta genom att förhandla med flera banker. För att konkurrensen mellan bankerna ska få genomslag krävs det aktiva kunder som är villiga att byta bank.

Kunder väljer ofta bank utifrån var de får den mest förmånliga bolåneräntan. Eftersom bankerna ofta lockar med en helkundslösning får det till följd att kunder ofta samlar alla banktjänster på samma bank. Det innebär att kunder ofta placerar den buffert som de vill ha i tillgängliga medel på ett inlåningskonto i samma bank som de har övriga banktjänster. Inlåningsräntan är sällan föremål för diskussion på samma sätt som bolåneräntan är, vilket resulterar i låga inlåningsräntor. För att uppnå höjda inlåningsräntor krävs aktiva konsumenter som är villiga att ta upp inlåningsräntan till diskussion och kan tänka sig att dela upp sina bankåtaganden på olika banker.

Bankernas utlåning i utlandet

Utlåning till allmänheten i utlandet utgjorde 43 procent av storbankernas totala utlåning till allmänheten vid slutet av det tredje kvartalet, vilket motsvarar cirka 2 600 miljarder kronor. Utlåningen till utlandet minskade med cirka 200 miljarder kronor jämfört med det andra kvartalet 2011, vilket motsvarar drygt 7 procent. Storbankernas minskade utlåning till utlandet utgörs framförallt av lägre utlåningsvolymerna till allmänheten i Danmark och Finland.

Diagram 16. Andelar av utlåning till allmänheten i utlandet

Källa: Storbankernas delårsrapporter

Tillväxttakten per kvartal för storbankernas utlåning till allmänheten i Baltikum är sedan mitten av årets andra kvartal svagt positiv. Däremot har den årliga tillväxten av utlåningen till den baltiska allmänheten minskat kraftigt sedan tiden före den finansiella krisen. Det första kvartalet 2008 var den årliga tillväxttakten nästan 30 procent. Motsvarande siffra för det tredje kvartalet 2011 var minus 3 procent.